

FARKLI KÜLTÜRLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Adnan KAN
Gazi Üniversitesi
adnankan@gmail.com.tr
ORCID: 0000-0002-3610-0033

Öğretmen Gözde BEZİRGAN
Milli Eğitim Bakanlığı
gozde.bastopcu@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6787-0375

Arş. Gör. Okan DORUK
Gazi Üniversitesi
okandoruk@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6264-765X

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 22/11/2022

Revize Tarihi: 19/12/2022

Kabul Tarihi: 24/12/2022

Atf Bilgisi: Kan, A., Bezirgan G. ve Doruk, O. (2022). Farklı kültürlerle yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sınıf Öğretmenliği Araştırmaları Dergisi (SÖAD)*, 2(2), 92-110.

ÖZ

Bu çalışmada, farklı kültürlerle yönelik geçerliliği ve güvenilirliği yüksek bir tutum ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, tutumun ölçülmesiyle ilgili olarak, kuramsal yapısı ve tutumun alt bileşenleri (bilişsel, duyuşsal, davranışsal) dikkate alınmıştır. Alan yazın incelenmiş, farklı kültürlerle yönelik tutum göstergelerinin neler olabileceği hakkında ayrıntılı incelemeler yapılmıştır. İç göçmenlere yönelik madde yazımında Respectful Modeli'nin boyutlarından; dış göçmenlere yönelik madde yazımı için ise Tajfel ve Turner (1979) tarafından öne sürülen Sosyal Kimlik Kuramı'ndan faydalanılmıştır. Farklı kültürlerle yönelik tutumla ilgili maddeleri oluşturmak üzere farklı kültürlerle yaşantısı olduğu bilinen lisans ve lisansüstü düzeydeki bireylerden oluşan heterojen küçük bir örneklem seçilmiş ve bu bireylerden farklı kültürlerle yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını anlatmaları istenmiştir. Konu ile ilgili ifadeler not alınmış; daha sonra olumlu ya da olumsuz yapıda çok sayıda madde elde edilmiştir. Madde yazma aşamasında olgusal ifade kullanılmama; her bir maddenin açık, net ve konuya yönelik olmasına, olumlu ve olumsuz madde sayılarının birbirlerine yakın olmasına özen gösterilmiştir. Ardından ölçek maddeleri, farklı kültürlerle yönelik tutumun yapısı, yönü ve yoğunluğu göz önüne alınmış ve 60 maddelik ve 5' li likert olan deneme formu oluşturulmuştur. Deneme formunun üst kısmına araştırma hakkında bilgilendirici bir metin eklenerek elektronik bir ortamda katılımcılarla paylaşılmıştır. Ölçekteki katılma dereceleri (1) tamamen katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (4) katılıyorum ve (5) tamamen katılıyorum şeklinde 5 seçeneği olarak belirlenmiştir. Geliştirilen form farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğrencilerden ve en az lisans mezunu olmak şartıyla çeşitli meslek gruplarından toplam 697 katılımcıya uygulanmıştır. Örneklem rastgele olarak ikiye bölünmüştür. İlk gruba açıcı faktör analizi, ikinci gruba doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin 17 madde ve 3 alt boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar kabullenme, etkileşim ve reddetme olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin tamamı için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89 iken, her bir alt boyut için Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları .73 ile .86 arasındadır. Ölçeğin geçerliliğini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin 17 maddelik faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Bu doğrultuda yapı geçerliliğini sınamak için iki farklı düzeyde doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. İlk olarak; birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi olan, ölçekteki maddelerin birbirinden bağımsız olarak üç faktör altında toplandığı yapı sınanmıştır. Ardından ölçeğin esas ölçülmeye çalışılan farklı kültürlerle yönelik tutum değişkenine bağlanmasıyla ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu işlemler sonucunda 3 faktörlü yapının teyit edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonunda geliştirilen Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Farklı kültürler, tutum, ölçek geliştirme.

ATTITUDE SCALE DEVELOPMENT STUDY FOR DIFFERENT CULTURES

ABSTRACT

In this study, it was aimed to develop an attitude scale with high validity and reliability for different cultures. In line with the purpose of the research; Regarding the measurement of attitude, its theoretical structure and sub-components of attitude (cognitive, affective, behavioral) were taken into consideration. The literature was examined; Detailed examinations were made about what the indicators of attitude towards different cultures might be. A small heterogeneous sample of individuals known to have lived with different cultures was selected to create items about attitudes towards different cultures, and these individuals were asked to describe their feelings, thoughts and behaviors towards different cultures. Significant statements were noted;

Then, a large number of positive or negative items were obtained. Not to use factual expressions in the article writing phase; that each item is clear, concise and to the point; Care was taken to ensure that the numbers of positive and negative items were close to each other. Then, the scale items, the structure, direction and intensity of the attitude towards different cultures were taken into consideration and a 60-item and 5-point Likert form was created. An informative text about the research was added to the top of the trial form and shared with the participants in an electronic environment. The degree of agreement in the scale was determined as (1) totally disagree, (2) disagree, (3) neither agree nor disagree, (4) agree and (5) completely agree with 5 options. The developed form was applied to a total of 697 participants from various professional groups, provided that they are students studying at different universities and at least a bachelor's degree graduate. The sample was randomly divided into two. Exploratory factor analysis was applied to the first group and confirmatory factor analysis was applied to the second group. As a result of the exploratory analysis, it was seen that the scale consisted of 17 items and 3 sub-dimensions. These dimensions are named as acceptance, interaction and rejection. While the Cronbach's alpha reliability coefficient for the whole scale is .89, the Cronbach's alpha reliability coefficients for each sub-dimension are between .73 and .858. Confirmatory factor analysis was performed to determine the validity of the scale. Confirmatory factor analysis (CFA) was applied to evaluate whether the 17-item factor structure of the scale was confirmed. In this direction, two different levels of confirmatory factor analysis were carried out to test the construct validity. Firstly; The structure, which is a first-level confirmatory factor analysis, in which the items in the scale are gathered under three factors independently from each other, was tested. Then, a second level confirmatory factor analysis was performed by linking the scale to the variable of attitude towards different cultures, which was tried to be measured. As a result of these processes, it was concluded that the 3-factor structure was confirmed. It can be said that the Attitudes towards Different Cultures Scale developed at the end of the research is a valid and reliable scale.

Keywords: Different cultures, attitude, scale development.

Giriş

İnsanlar tarih boyunca ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu sebeple uluslararası göçmen sayısı her geçen yıl artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün verilerine göre 2018 yılı itibariyle Dünya'da yetmiş milyon kişi savaş, sığınma vb. sebeplerle zorla yerinden edilmiştir. Bunların dışında teknolojik gelişmelerin de etkisiyle çalışma, eğitim, turizm gibi isteğe bağlı olarak yapılan göçler sebebiyle farklı kültürden insanların bir arada yaşadığı ulusların sayılarında da artış gözlenmiştir. Ancak bir ulusun farklı kültürlü veya çok kültürlülüğü yalnızca etnik kökenle bağdaştırılmamalıdır. Çok kültürlülüğün ırksal etkenlerin yanında dil, din, cinsiyet, yaş gibi boyutları da bulunmaktadır (APA,2002; Bağcı ve Çelebi, 2017). Bu bağlamda D'Andrea ve Daniels (2001, s.420) bireylerin sahip oldukları farklı kültürel özellikleri ortaya koyan ve kimliklerinin çoklu boyutlardan oluştuğunu açıklayan RESPECTFUL Modelini ortaya koymuştur:

Religious- Spiritual Identity- Bireylerin Dini- Ruhani Kimlikleri,
Ethnic-Cultural- Racial Background- Etnik-Kültürel-İrksal Geçmişleri,
Sexual Identity- Cinsel Kimlikleri,
Psychological Maturity- Psikolojik Olgunlukları,
Economic Class Background- Ekonomik Sınıf Geçmişleri,
Chronological-Developmental Challenges- Kronolojik-/Gelişimsel Zorlayıcılar,
Threats to One's Personal Well-being- Öznel İyi-Oluşu Tehdit Eden Faktörler,
Family History and Dynamics- Aile Geçmişi ve Dinamikleri,
Unique Physical Characteristics- Diğerlerinden Ayrılan Fiziksel Özellikleri,
Location of Residence- Yerleşim Yeri olarak sıralanmaktadır (Güçlücan, 2016, s.6).

Görüldüğü gibi, bütün kültürel farklılıkları göz önüne aldığımızda neredeyse tüm toplumların ve bu toplumdaki bireylerin çokkültürlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır (Kymlicka, 2004). Respectful Modeli bireyleri birbirlerinden ayırtan özelliklerini vurgulamaktadır. Bu yönüyle Türkiye'de iç göçlerin sebep olduğu kültürel farklılıklara uygun görüldüğü için madde yazım aşamasında Respectful Modeli'nin boyutlarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021) verilerine göre 1. Sırada 40.098 Afgan; 13.558 Suriyeli düzensiz göçmenler kategorisinde ilk iki sırada yer almaktadır. Ülkemize Suriye ve Afganistan'dan göç eden bireylerin sayısının da oldukça fazla olması sebebiyle dış göçmenlere yönelik madde yazımı için Tajfel & Turner (1979) tarafından öne sürülen Sosyal Kimlik Kuramına ihtiyaç duyulmuştur. Kurama göre, kişiler belli bir grupta kendilerini özdeşleştirerek "biz" ve "onlar" şeklinde çevrelerindeki

gruplandırmaktadırlar (Brewer, 1999; Sniderman & Hagendoorn, 2007; Afad, 2013; Verkuyten, 2006; Hugo, 2014; Verkuyten & Brug, 2004). Bu durumda ayrımcılığa uğrayan dış grup üyeleri olumlu sosyal kimlik geliştirmek amacıyla kendi gruplarıyla özdeşleştirme geliştirirler (Stone-Romero & Stone, 2005; Akbaş, 2010; McCormack, 1995; Çoymak, 2009; akt., Şen, 2017); ya da birey çevresini “biz” ve “onlar” şeklinde gruplara ayırmaz ve herkese karşı olumlu bir kimlik algısı geliştirerek tüm grup üyelerine yönelik olumlu bir tutum sergiler. Böylelikle çok kültürlü toplum yapısı olumsuz etkenlere karşı korunmuş olur.

Yurt dışındaki çalışmalara bakıldığında, bireylerin farklı gruplara yönelik bir çok araştırma yapıldığı; bu konuda geliştirilen yabancı dil ölçeklerin de çoğunlukta olduğu (örn., Rudmin ve Ahmadzadeh (2001) tarafından geliştirilen “Kültürel Tutum Ölçeği”; Berry & Sam, (1995) tarafından geliştirilen “Kültürleşme Ölçeği”; Swart, Hewstone, Christ, ve Voci (2010) ile Wright, Aron, McLaughlin-Volpe, ve Ropp (1997) tarafından geliştirilen “Dış Grup Tutum Ölçeği”; Van der Zee, Van Oudenhoven, Ponterotto ve Fietzer (2013) tarafından geliştirilen “Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği”; Baluch, Greig & Rivera (1998) & Jojeph G. Ponterotto (1998) tarafından geliştirilen “Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Tutum Ölçeği”, Munroe & Pearson (2006), “Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Tutum Ölçeği”) anlaşılmaktadır. Ancak yurt içinde çok kültürlülüğe yönelik hazırlanan ölçeklerin az sayıda olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları Akar ve Ulu (2016) tarafından geliştirilen “Sınıf Öğretmeni Adayları Çok Kültürlülük Değerleri Ölçeği”, Aliyev (2011) tarafından geliştirilen “Kültürlenme Ölçeği”, Başbay ve Kağnıcı (2011) tarafından geliştirilen “Çokkültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği; Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018) tarafından geliştirilen “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği” şeklinde sıralanabilir. Bu ölçekler incelendiğinde ise çoğunun uyarlama olduğu (örn., Bağcı, Piyale, Ebcim, ve Birçek (2017) tarafından uyarlanan “Dış Grup Tutum Ölçeği”; Yazıcı, Başol ve Toprak (2009) ile Toprak, (2008) tarafından uyarlanan “Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Tutum Ölçeği”; Baysu (2007) tarafından uyarlanan “Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği”; Baysu (2007) tarafından uyarlanan “Kolektif Kimliğin Önemi Ölçeği”; Aliyev (2011) tarafından uyarlanan “Kültürler Arası Etkileşim Algısı Ölçeği” göze çarpmaktadır. Eğitim alanında geliştirilen ölçeklerin ise genellikle müdür, öğretmen ve öğrencilerin dış gruplara yönelik tutumlarına odaklanıldığı (Çevik, Yüce ve Yavuz, 2016; Ünlü ve Örtün, 2013; Çoban, Karaman ve Doğan, 2010; Toprak, 2008; Damgacı ve Aydın, 2013; Küçük, 2011; Yılmaz ve Yılmaz, 2012; Polat, 2012; Yavuz ve Anıl, 2010) görülmektedir.

Konuyla ilgili yurt içi ölçeklere bakıldığında Aliyev, (2011) tarafından geliştirilen “Kültürlenme Ölçeği” Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin eğitim ortamındaki kültürlenme düzeylerini belirlemek; Başbay ve Kağnıcı (2011) tarafından geliştirilen “Çokkültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği” ise çok kültürlü öğretmen yeterliklerini belirlemek; son olarak Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018) tarafından geliştirilen “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği” de ülkemize gelen Suriyelilere yönelik tutumu ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Bununla birlikte ilgili literatür bir bütün olarak değerlendirildiğinde ülkemizde farklı kültürlerle yönelik geliştirilen tutum ölçeğine rastlanmamıştır. Ancak Türkiye hem iç göç hem de dış göç alan ülke konumunda olduğundan dolayı farklı kültürlerle yönelik tutumu belirleyen bir ölçek geliştirme çalışmasının yapılması önemli bir ihtiyaç olarak düşünülmektedir. Ayrıca 21. yüzyılın en önemli becerileri arasında gösterilen çok kültürlü düşünce ya da tutum (Trilling & Fadel, 2009) geliştirme çalışmaları Türkiye’de ilkökul düzeyine kadar inmiştir. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmanın farklı kültürel değerlere sahip olan bireylerin etkileşimlerinden doğan tutumlara ilişkin algılarını ortaya çıkararak, kültürel duyarlılığı artırmaya önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada, farklı kültürlerle yönelik güvenilirliği ve geçerliği yüksek bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmanın amacının gerçekleştirilmesi yönelik ele alınan kuramsal yapı için D’Andrea ve Daniels (2001) tarafından geliştirilen RESPECTFUL Modeli’yle birlikte Tajfel ve Turner (1979) tarafından öne sürülen Sosyal Kimlik Kuramı’ndan yararlanılmıştır. Bu araştırmanın amacı farklı kültürlerle yönelik bir tutum ölçeği geliştirmektir.

Yöntem

Bu kısımda araştırmanın; çalışma grubu, ölçeğin geliştirilme süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizi gibi önemli kısımlara yönelik detaylar sunulmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, farklı meslek ve yaş grubu ile farklı eğitim düzeylerinde yer alan 697 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılar belirlenirken tutum ölçeğinin konusuna uygun olarak farklı kültürlerden insanların temas halinde olduğu ve en çok bulunduğu alanlar olan üniversitelerde eğitim gören öğrencilerinden ve üniversitelerden mezun olup çeşitli meslek gruplarında çalışan bireylerden seçilerek dengeli bir dağılım oluşturulmaya çalışılmıştır. Veriler farklı üniversitelerden ve farklı illerden toplanarak ölçeğin kapsam geçerliğinin artırılması amaçlanmıştır. Deneme ölçek formu farklı sektör çalışanlarını ve öğrencileri de kapsayacak şekilde geniş bir kesime ulaştırılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1
Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	225	32.3
Kadın	472	67.7
Toplam	697	100

Tablo 2
Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyleri	Frekans	Yüzde
Doktora Mezunu	20	2.9
Doktora Öğrencisi	58	8.3
Lisans Mezunu	311	44.6
Lisans Öğrencisi	209	30
Yüksek Lisans Mezunu	39	5.6
Yüksek Lisans Öğrencisi	60	8.6
Toplam	697	100

Tablo 1 ve Tablo 2’de görüldüğü üzere çalışma grubunun % 67.7’si (n=472) kadın, % 32.3’ü (n=225) erkektir. Bu sayılara bakıldığında erkeklerin kadınların yaklaşık olarak yarısı kadar olduğu görülmektedir. Örneklemi oluşturan bireylerin yaşları ise 18 ile 65 arasında farklılık göstermekte olup yaş ortalamaları 29.5’tir. Katılımcıların eğitim düzeyleri lisans öğrencisi-doktora mezunu arasındadır.

Ölçeğin Geliştirilme Süreci

Araştırma amacı doğrultusunda; tutumun ölçülmesiyle ilgili olarak, kuramsal yapısı ve tutumun alt bileşenleri (bilişsel, duyuşsal, davranışsal) dikkate alınmıştır. Alan yazın incelenmiş; farklı kültürlerle yönelik tutum göstergelerinin neler olabileceği hakkında ayrıntılı incelemeler yapılmıştır.

Farklı kültürlerle yönelik tutumla ilgili maddeleri oluşturmak üzere farklı kültürlerle yaşantısı olduğu bilinen 10 kişiden farklı kültürlerle yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını anlatmaları için görüşmeler yapılmıştır. Önemli görülen cümleler not alınmış; daha sonra olumlu ya da olumsuz yapıda çok sayıda madde elde edilmiştir. Maddeler yazılırken olgusal ifade kullanılmamaya; her bir maddenin açık, net ve konuya yönelik olmasına; olumlu ve olumsuz madde sayılarının birbirlerine yakın olmasına özen gösterilmiştir. Ardından ölçek maddeleri, farklı kültürlerle yönelik tutumun yapısı, yönü ve yoğunluğu göz önüne alınmış ve 60 maddelik deneme formu oluşturulmuştur. Uygunluk değerlendirmesi için her bir madde, farklı kültürlerle yönelik tutumu ölçebilme, ilgili alt boyutla ilişkili olma, ifadenin anlaşılabilirliği ve dilin uygunluğu başlıkları altında 2 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü sonucunda 21 madde ölçütlere uygun olmadığı için çıkartılmıştır. Madde sayısının azaltılması sonucunda oluşabilecek random hataların önüne geçilmesi (Özgül, 2011, s. 357) ve iç tutarlılığın sağlanması (DeVellis, 2014, s.80) amacıyla 39 madde tekrar uzman görüşüne tabi

tutulmuştur. Yapılan değerlendirme sonucunda madde sayısı 39 olarak belirlenmiştir. Tutum ifadeleri katılımcıdan kaynaklanan olumlu yanıt verme, teyit etme veya kabul etme gibi taraflı davranışları önlemek amacıyla (DeVellis, 2014, s.81) 17'si olumlu, 22'si olumsuz ifadelerden oluşmuştur. Oluşabilecek muhtemel hataları minimum düzeyde tutmak için deneme formundaki olumlu ve olumsuz tutum ifadeleri rastgele sıralanmıştır. Yönergenin ise cevaplayıcılar tarafından kolayca anlaşılır ve kısa olmasına dikkat edilmiştir.

Tutumları ölçmek için çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılmaktadır. Bu çalışmada tutum ölçmek amacıyla geliştirilen yöntemlerden birisi olan likert tipi ölçek kullanılmıştır (Erkuş,2019). Ölçekteki katılma dereceleri (1) tamamen katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (4) katılıyorum ve (5) tamamen katılıyorum şeklinde 5 seçenekli olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Deneme ölçek formu üst kısmına araştırma hakkında bilgilendirici bir metin eklenerek Google/Anketler uygulaması aracılığıyla elektronik ortamda katılımcılara gönderilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan bireylerden maddeleri 1 ve 5 puan aralığında kodlamaları istenmiştir. 697 birey ölçeği elektronik ortamda cevaplamıştır. Bu çalışma kapsamında toplanan veriler rastgele ikiye bölünmüş AFA için 351, DFA için 346 kişilik örneklemle çalışılmıştır. DeVellis (2016) katılımcı sayısının yeterli olması durumunda katılımcı grubun tesadüfi bir şekilde ikiye bölünebileceğini belirtmektedir. Veri toplama süreci yaklaşık 3 ay sürmüştür. Tinsley ve Tinsley (1987) ortalama 300 katılımcıya kadar her madde için 5-10 katılımcının yeterli olduğunu savunmaktadır (s. 415). Bu bilgiye dayalı olarak yeterli ölçüde örnekleme ulaşıldığı gerekçesiyle veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında aşağıda belirtilen sıra izlenmiştir:

- İlk olarak uç, sapan, eksik veya hatalı değerlerin kontrol edilmesi,
  - Değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ve açıcı faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla, Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değeri ve Barlett Sphericity testi,
  - Yapı geçerliğini sağlamak için temel bileşenler analizi kullanılarak Açıcı Faktör Analizi (AFA) yapılması,
  - Madde geçerliğine belirlemek amacıyla madde test korelasyonları,
  - Ölçeğin benzer gruplarda aynı yapıyı oluşturabileceğini kanıtlamak için Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA),
  - Güvenirliği kanıtlamak amacıyla Cronbach Alpha (Cr α) katsayısı hesaplanmıştır.
- İlk olarak uç, sapan ve boş veriler belirlenmiştir. 697 kişilik örneklem grubunun verdiği yanıtlar doğrultusunda bir dizi analizler yapılmıştır.

Bu çalışmada SPSS 23 ve AMOS 22 paket programları kullanılmıştır. Alan yazın incelendiğinde, Comrey ve Lee (1992) AFA yapabilmek için 300 ve daha fazla sayıda örnekleme ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (s. 216). Sonraki aşama için Brown (2015, s.301) ve DeVellis (2014, s. 113) ise örneklem büyüklüğü uygunsa aynı çalışma grubu üzerinde random şekilde ikiye bölünerek oluşturulan gruplarla AFA ve DFA yapılabileceğini belirtmiştir. Buna göre bu çalışma kapsamında toplanan veriler rastgele ikiye bölünmüş AFA için 351, DFA için 346 kişilik örneklemle çalışılmıştır. Örneklem bölünmeden önce puanlamada olumlu ifadeler 5, olumsuz ifadeler 1 olarak puanlanmıştır. Bu kapsamda 22 maddeden oluşan olumsuz ifadeler ters kodlanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla AFA ve DFA yapılmıştır. Öncelikle maddelerin faktör analizine uygunluğunu saptamak için KMO değeri kontrol edilmiş, verilerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için ise Barlett Sphericity Testi uygulanmıştır. Analiz içerisindeki verilerin, faktör analizi için uygunluk düzeyi belirlendikten sonra, ölçeğin yapı geçerliğini ortaya çıkarmak için promax döndürme tekniğiyle temel bileşenlerin analizi kullanılmıştır. AFA sonucunda, ölçeğin kaç faktörden oluştuğu ve ölçek maddelerinin hangi faktörler altında

toplandığı belirlenmiştir. Madde geçerliğini belirlemek amacıyla madde test korelasyonları incelenmiştir. Analizler sonucu ortaya çıkan faktörler isimlendirilmiştir. AFA ile ortaya konulan yapının uygunluğunun test edilmesi için DFA yapılmıştır. DFA sonrasında alt boyutları ve toplam güvenilirlikleri hesaplamak için $Cr \alpha$ değeri bulunmuştur.

Bulgular

Ölçeğin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun faktör yapısını incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizine, öncelikle veri setinin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testleri yapılmış ve testlere ilişkin sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		.912
Bartlett Küresellik Testi	X ²	2113.867
	Sd	136
	p	.000

Tablo 3'te görüldüğü üzere, yapılan analizler sonucunda KMO uyum ölçüsü değeri 0.912, Bartlett testi X² değeri ise 2961.432 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Ölçeğe ait KMO değeri kritik değerler karşılaştırıldığında "0.80-1.00" göre yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu değerler elde edilen verilerin faktör analizine tabi tutulabileceğini göstermektedir. Açımlayıcı faktör analizinde amaç; uygulanan ölçek formundaki maddeleri serbest bırakarak hangi faktörler altında toplandığını belirlemektir. Bu çalışmada yapılan açımlayıcı faktör analizinde, temel bileşenler analizi tekniği ve promax döndürme yöntemi kullanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi yapılırken; faktör yük değeri .40'ın altında olan maddeler ve faktörlere verilen yükler arası farklılığı .10'dan küçük olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Faktör analizi sonucunda; öz değeri 1 den büyük olan 3 faktörlü 17 maddelik bir yapı ortaya çıkmıştır. Analizlerle ilgili olarak, madde faktör yükleri, madde toplam test korelasyonları, alt ölçeklerin açıkladığı varyans oranları ve ortaya çıkan tutum ölçeğine ilişkin toplam varyans Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo 4

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun Madde Faktör Yükleri, Açıklanan Varyanslar ve Madde Test Toplam Korelasyonları

Boyut	Madde No	F1	F2	F3	Madde Test Toplam Korelasyonu
Faktör 1	Madde 17	.609			.606
	Madde 19	.670			.509
	Madde 24	.682			.639
	Madde 25	.735			.617
	Madde 30	.643			.623
	Madde 31	.731			.555
	Madde 39	.690			.540
Faktör 2	Madde 16		.604		.473
	Madde 28		.557		.531
	Madde 35		.688		.501

	Madde 36		.630		.496
	Madde 37		.683		.516
Faktör 3	Madde 8			.700	.466
	Madde 14			.462	.520
	Madde 20			.621	.591
	Madde 23			.731	.479
	Madde29			.538	.580
	Öz – Değer	3.735	2.593	2.529	-
	Açıklanan Varyans	21.973	15.253	14.874	-
	Açıklanan Toplam Varyans		52.100		-

Tablo 4 incelendiğinde açımlayıcı faktör analizi sonucunda Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'na ilişkin üç faktörlü bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu faktörler incelendiğinde; ilk faktörün 17, 19, 24, 25, 30, 31 ve 39 numaralı maddelerden oluştuğu ve tutuma ilişkin toplam varyansın % 21.973 ünü açıkladığı görülmektedir. İkinci faktörün 16,28,35,36 ve 37 numaralı maddelerden oluştuğu ve tutuma ilişkin toplam varyansın %15.253 nü açıkladığı görülmektedir. Son olarak; üçüncü faktörün 8,14,20,23 ve 29 numaralı maddelerden oluştuğu ve boyutun tutuma ilişkin toplam varyansın %14.874 ünü açıkladığı görülmektedir. Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun 3 faktörüyle birlikte toplam varyansın %52.100 nü açıklamaktadır.

Açımlayıcı faktör analizinde varyansı incelemenin yanı sıra bir önemli husus da madde faktör yük değerleridir. Faktör yük değerlerinin .45 ten yüksek olmasının iyi bir ölçü olduğu söylenebilir (Büyüköztürk,2018). Tablo 4 incelendiğinde madde faktör yük değerlerinin .462 ile .735 arasında değiştiği görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonunda ölçek formunda yer alan maddelere ilişkin faktör yük değerleri, maddelerin ölçekte kalmasını sağlamaya yeterli olduğu söylenebilir.

Psikolojik ölçme araçlarının özelliklerinden bir diğeri de ölçeğin madde geçerliliğinin olmasıdır. Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun madde geçerliliğini incelemek için madde-test toplam korelasyonları incelenmiş ve bu değerlerin 466 ile 639 arasında değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bir maddenin ölçme aracında kalabilmesi ve geçerli sayılabilmesi için madde–test toplam korelasyonun .30 ve üzerinde olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2018; Tavşancıl, 2010). Buna göre ölçek formunda yer alan maddelerin madde-test toplam korelasyonu değerleri dikkate alındığında maddelerin ölçülmesi hedeflenen Farklı Kültürlere Yönelik Tutumu ölçümleme konusunda başarılı olduğu, yani geçerli olduğu söylenebilir.

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun açımlayıcı faktör analizi sonucunda oluşan 3 faktörü arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bu faktörler arasında korelasyon değerleri incelenmiş ve değerler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5
Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Boyutlar	F1	F2	F3
F1	1	.553**	.614**
F2		1	.607**
F3			1

**p<0.01

Tablo 5'te verilen Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun boyutlar arası korelasyon katsayıları incelendiğinde, bu değerlerin .90'ın altında olmasıyla alt boyutlar arasında çoklu bağıntı problemi bulunmadığı ve faktörler arasındaki gerekli anlamlı ilişkilerin bulunduğu söylenebilir (Seçer, 2015).

Faktörlerde yer alan tutum ifadeleri analiz edilmiş ve alanyazından; tanım ölçütleri ve göstergeleri dikkate alınarak her bir faktör isimlendirilmiştir. İlgili faktörlerde yer alan maddelere ilişkin bilgiler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Farklı Kültürlere Yönelik Tutumun Boyutları, Tanım Ölçütleri, Göstergeler ve Bu Göstergelere İlişkin Yazılmış Olan Ölçek Maddeleri

Kategori	Kaynak	Tanım Ölçütleri ve Göstergeler	Maddeler
Kabullenme	Bennett (1986)	Kültürel farklılıkları <i>kabul etme</i> , kültürel farklılıkları öğrenmeye karşı <i>ilgi duyma</i> , kültürel farklılıklardan hoşlanmasa bile <i>saygılı olma</i> .	M. 17 Farklı kültürleri tanımak beni mutlu eder.
			M. 24 Farklı kültürel değerleri önemserim.
			M. 19 Kültürel farklılıklardan doğan fikir ayrılıklarına saygı duyarım.
			M. 30 İnsanlar arasındaki kültürel farklılıklara anlayış gösteririm.
			M. 25 Farklı kültürden insanlarla empati kurarım.
			M. 31 Farklı kültürden bir insanın konuşmasını sabırla dinlerim.
Etkileşim	Chen & Starosta (2000)	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaya yönelik olumlu veya olumsuz davranış.	M. 39 Farklı kültürden insanlara yardımcı olurum.
			M. 16 Farklı kültürel ortamlara kolaylıkla uyum sağlarım.
			M. 28 Farklı kültürden insanlara ayak uydurmakta zorlanırım.
			M. 35 Farklı kültürden insanlarla etkileşim kurmaktan çekinirim.
			M. 36 Etrafımdaki insanların farklı bir dil konuşmalarından rahatsız olurum.
Reddetme	Bennett (1986)	Farklı kültürden insanlarla etkileşimi reddetme, Farklı kültürden insanlara karşı peşin hükümlü olma.	M. 37 Farklı kültürden insanlar çevremdeyken kendimi dışlanmış hissedirim.
			M. 8 Farklı kültürden insanlara karşı ön yargılıyım.
			M. 14 Farklı kültürlerden olan insanları kendi kültürel kimlikleriyle kabul etmekte zorlanırım.
			M. 20 Farklı kültürlerden insanlarla anlaşamam.
			M. 23 Farklı kültürlerden insanlara tepki gösteririm.
			M. 29 Farklı kültürden insanların davranışlarından rahatsız olurum.

Tablo 6’da farklı kültürlere yönelik tutumun boyutları incelendiğinde birinci faktöre; kabullenme, ikinci faktöre; etkileşim, üçüncü faktöre ise reddetme isimleri verilmiştir. Bennett’e (1986) göre kültürler arası gelişimin ilk evresi reddetmedir. Yani birey kültürel farklılıkların farkında değil; kültürel farklılıkları kabul etmez ve yadırgar; Kabul etme evresinde ise kültürel farklılıkların farkındadır ve saygı duyuyor. Etkileşim evresinde de farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaya yönelik olumlu veya olumsuz davranış geliştirir.

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA)

Ölçeğin 17 maddelik faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla doğrulamalı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Bu doğrultuda yapı geçerliğini sınamak için iki farklı düzeyde doğrulamalı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. İlk olarak; birinci düzey doğrulamalı faktör analizi olan, ölçekteki maddelerin birbirinden bağımsız olarak üç faktör altında toplandığı yapı sınanmıştır. Ardından ölçeğin esas ölçülmeye çalışılan farklı kültürlere yönelik tutum değişkenine

bağlanmasıyla ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum değerleri Tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7

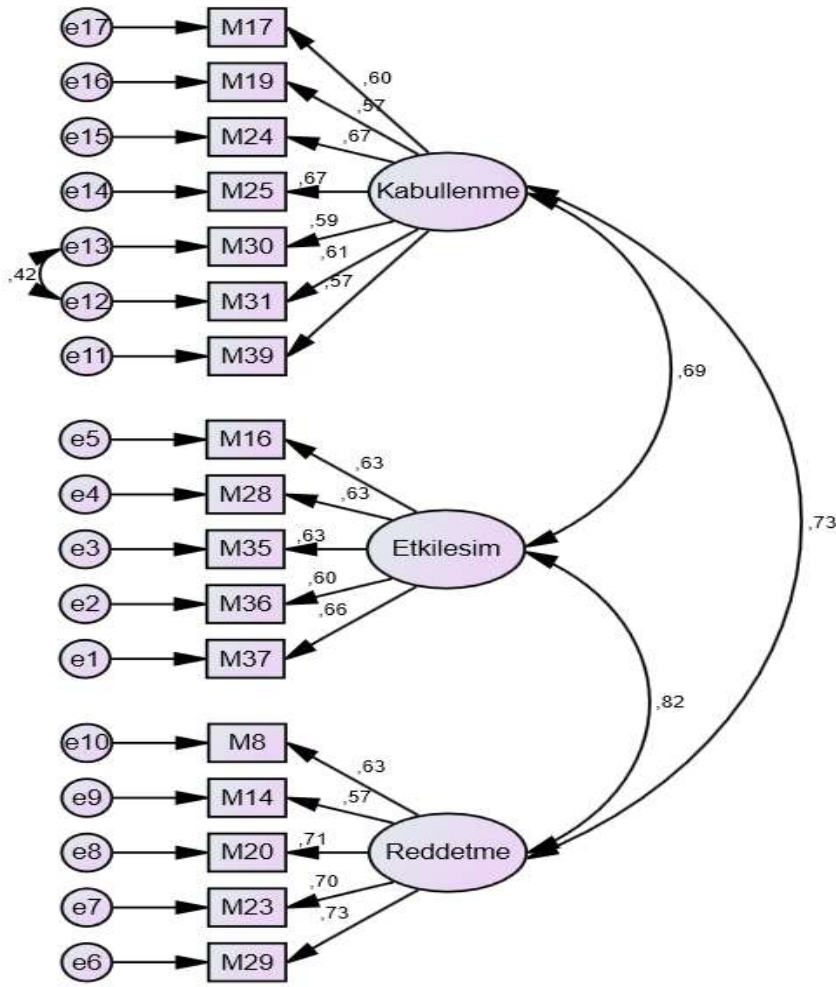
Farklı Kùltùrlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu Birinci İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum Değerleri

	Modifikasyon	χ^2	df	χ^2/df	CFI	TLI (NNFI)	GFI	AGFI	RMSEA
1.Düzey	Önce	359.602	116	3.100	.881	.860	.894	.860	.078
	Sonra	306.293	115	2.663	.906	.889	.907	.877	.069
2.Düzey	Önce	359.602	116	3.100	.881	.860	.894	.860	.078
	Sonra	306.293	115	2.663	.906	.889	.907	.877	.069

Ölçek formunun yapı geçerliliğini sınamak amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ilk olarak birbirinden bağımsız 17 maddeli ve 3 faktörlü yapı hiçbir modifikasyon işlemi yapılmadan gerçekleştirilmiştir. Tablo 7’de görüldüğü üzere birinci düzey modelin modifikasyon yapılmadan önceki uyum indeksleri şöyledir; $\chi^2/df= 3.100$, CFI=.881, TLI/NNFI GFI=.894, AGFI=.860, RMSEA=.078.

Modifikasyon uygulanmadan önceki kurulmuş olan birinci düzey modelin uyum indeksleri ve modifikasyon önerileri incelendiğinde aralarında gizil bir ilişkinin kabul edilebileceği ve model uyumuna katkı sağlayacak olan M30 ve M31 arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır. Yapılan modifikasyon işlemi sonucunda ölçek formunun birinci düzey modelin uyum indeksleri şöyledir; $\chi^2/df= 2.663$, CFI=.906, GFI=.907, AGFI=.877, RMSEA=.069.

Yapılan bir modifikasyon işlemi sonucunda Farklı Kùltùrlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu’nun birinci düzey modelinin genel olarak iyi uyum sağladığı söylenebilir. Birinci düzey faktör analizine ilişkin pat diagramı Şekil 1’de verilmiştir.

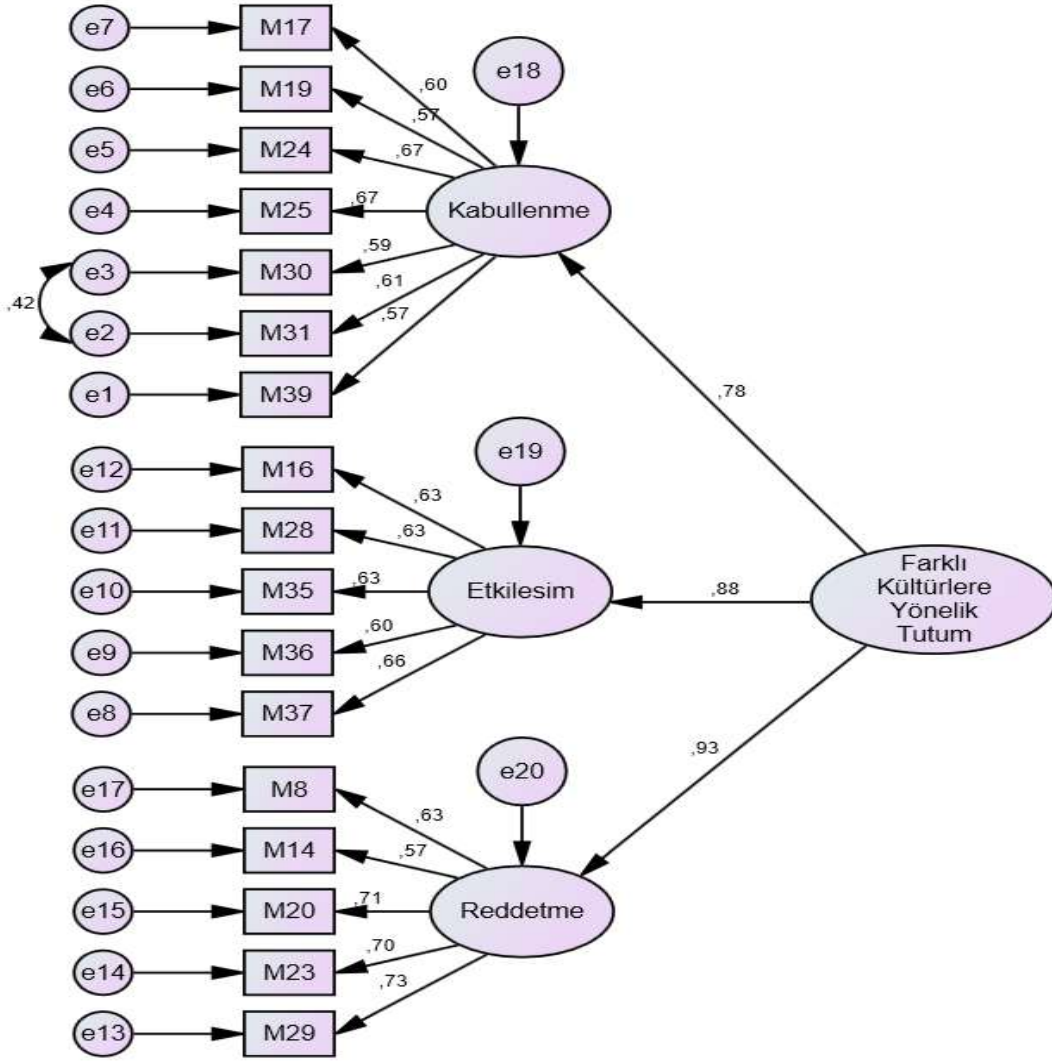

Şekil 1. Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu Birinci Düzey DFA Path Diagramı

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda birbirinde bağımsız olan üç boyutlu yapısı doğrulandıktan sonra, esas ölçülmeye çalışılan tutum değişkeni bu üç değişkene bağlanarak ikinci düzey model kurulmuştur. Böylece üç boyutun birlikte farklı kültürlere yönelik tutumu ölçümleyip ölçümlemediği yapısal olarak test edilmiştir. İlk olarak birinci düzey modelde olduğu gibi ikinci düzey modelin kurulmasında da hiçbir modifikasyon işlemi yapılmamıştır. Tablo 7'de görüldüğü üzere ikinci düzey modelin modifikasyon yapılmadan önceki uyum indeksleri şöyledir; $\chi^2 /df= 3.100$, CFI=.881, TLI/NNFI GFI=.894, AGFI=.860, RMSEA=.078

Birinci düzey modelde olduğu gibi ikinci düzey modelde de modifikasyon önerileri incelenmiştir. İnceleme sonucunda aralarında gizil bir ilişkinin kabul edilebileceği ve model uyumuna katkı sağlayacak olan M30 ve M31 arasında modifikasyon işlemi yapılmıştır. Yapılan modifikasyon işlemi sonucunda ölçek formunun ikinci düzey modelin uyum indeksleri şöyledir; $\chi^2 /df= 2.663$, CFI=.906, GFI=.907, AGFI=.877, RMSEA=.069

Yapılan bir modifikasyon işlemi sonucunda Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun ikinci düzey modelinin genel olarak iyi uyum sağladığı söylenebilir. İkinci düzey faktör analizine ilişkin path diagramı Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu İkinci Düzey DFA Path Diagramı

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirligi için üç faktöre ilişkin olarak belirlenen maddelerin Cronbach α iç tutarlılık katsayılarına bakılarak Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8.
Faktörlere Ait Alfa Güvenirlik Katsayıları

Maddeler	Cronbach α
Madde 17	
Madde 19	
Madde 24	
Madde25	.858
Madde 30	
Madde 31	
Madde 39	
Madde 16	.730

Madde 28	
Madde 35	
Madde 36	
Madde 37	
Madde 8	
Madde 14	
Madde 20	.741
Madde 23	
Madde 29	
Toplam	.890

Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği Formu'nun Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo 8'de gösterilmiştir. Buna göre faktörlerin güvenilirlik katsayıları sırasıyla; ilk faktör için .858, ikinci faktör için .730, ve üçüncü faktör için .741 olarak belirlenmiştir. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise .890 dur. Bu sonuçlara göre; ölçüm sonuçlarının iç tutarlılığın yeterince yüksek olduğu, bir diğer ifadeyle güvenilirliğin tatmin edici düzeyde olduğu söylenebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Respectful Modeli'nin boyutlarından ve Sosyal Kimlik Kuramı'ndan yararlanılarak oluşturulan bu çalışmada farklı kültürlere yönelik tutumlarının belirlenmesi için bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilme sürecinde öncelikle literatür taraması yapılarak 60 maddelik ölçek formu oluşturulmuştur. Daha sonra bu maddeler alan ve dil uzmanları tarafından incelenerek ölçekten 21 madde atılmıştır. 39 maddelik ölçek formu 697 yetişkine uygulanmıştır. Uygulamadan sonra bu ölçeğin yapısını belirlemek amacıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapıldıktan sonra ölçekte 17 madde kalmıştır. Geçerlik için yapı geçerliğine bakılmıştır. Yapı geçerliği için öncelikle AFA, bulunan yapının doğrulanması amacı ile de DFA yapılmıştır. AFA sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapıda olduğu görülmüştür. Üç faktörlü bu ölçeğin varyansın %52.1 ünü açıkladığı tespit edilmiştir. DFA sonucuna da bakıldığında uyum indeks değerlerinin modelin verileriyle uyum içerisinde olduğu görülmüştür. AFA ve DFA analizlere dayanarak da üç faktörlü bu ölçeğin geçerli bir yapıda olduğu söylenilebilir. Güvenirlik için ise, Croanba-Alpha katsayıları hesaplanmıştır. İlk faktörün güvenilirlik katsayısı .858, ikinci faktörün .730 ve üçüncü faktörün .741 olarak bulunmuştur. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı .89 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre araştırma için kullanılan ölçeğe ait faktörlerin güvenilirlik katsayısı yüksek düzeyde çıkmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlikleri istenilen düzeydedir. Buna göre geliştirilen Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Alanyazında farklı kültürlere yönelik tutumu ele alan çalışmalardaki boyutlar değişiklik göstermektedir (Aliyev, 2011; Başbay ve Kağnıcı, 2011; Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman, 2018; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009). Bu çalışmalar incelendiğinde Aliyev (2011) tarafından geliştirilen ölçekte bütünleşme, ayrılma ve asimilasyon stratejisi olarak üç boyutta; Başbay ve Kağnıcı (2011) tarafından farkındalık, bilgi, beceri olarak üç boyutta; Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018) tarafından kabul etme, tehdit, reddetme olarak üç boyutta; Yazıcı, Başol ve Toprak (2009) tarafından tek boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalarda kabullenme, etkileşim ve reddetme faktörlerinin bir arada bulunduğu bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bununla birlikte Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018) tarafından geliştirilen ölçekte yer alan kabul etme ve reddetme boyutları ile bu çalışmadan elde edilen boyutlar arasında paralellik vardır.

Bu çalışmada lisans düzeyi ve lisansüstü düzeydeki bireylerin farklı kültürlere yönelik tutumlarını ölçmek amaçlanmıştır. Çalışmada geliştirilen ölçek ile lisans düzeyi ve lisansüstü düzeydeki bireylerin farklı kültürlere yönelik tutumları araştırma öncesinde, sırasında ve sonrasında belirlenebilir. Bu ölçme aracı ile sadece lisans düzeyi ve lisansüstü düzeydeki bireylerin farklı kültürlere yönelik tutumları ortaya çıkartılabilir. Bu nedenle farklı düzeydeki bireylere yönelik benzer

ölçeklerde geliştirilebilir. Bu ölçek aracılığıyla farklı lisans bölümleri ve demografik özellikler gibi değişkenler açısından farklı kültürlerle yönelik tutumun değişip değişmediği araştırılabilir.

Yazarların Katkı Oranı

Bu çalışmada her bir yazarın katkı düzeyi eşittir.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Teşekkür ve/veya Açıklama: Bu çalışmada yer alan verilerin bir kısmı 20. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyum’unda sunulmuş ve özet bildiri olarak yer almıştır.

Kaynaklar

- AFAD, (2013). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar 2013 saha araştırması sonuçları. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25336/xfiles/Turkiye_deki_Suriyeli_Siginmacilar_2013_1.pdf.
- Akar, C. & Ulu, M. (2016). Attitudes and opinions of classroom teacher candidates regarding multiculturalism. *Education*, 137(2), 220-232.
- Akbaş, G. (2010). *Social identity and intergroup relations: The case of Alevis and Sunnis in Amasya*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aliyev, R. (2011). *Farklı kültürlerden gelen yüksek öğretm öğrencilerinin eğitim ortamlarındaki ilk etkileşim algılarının ve kültürlenme düzeylerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- APA (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. 25 Aralık 2009, <http://www.apa.org/pi/multiculturalguidelines/homepage.html>
- Bagci, S. C. ve Çelebi, E. (2017). Cross-group friends- hips and outgroup attitudes among Turkish-Kur- dish ethnic groups: Does perceived interethnic conflict moderate the friendship-attitude link? *Journal of Applied Social Psychology*, 47, 59–73.
- Bagci, S. C., Piyale, Z. E., Bircek, N. I. & Ebcim, E. (2017). Think beyond contact: Reformulating imagined intergroup contact theory by adding friendship potential. *Group Processes & Intergroup Relations*.
- Başbay, A. & Kağnıcı, D. Y. (2011). Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(161).
- Ponterotto, J. G., Baluch, S., Greig, T., & Rivera, L. (1998). Development and Initial Score Validation of the Teacher Multicultural Attitude Survey. *Educational and Psychological Measurement*, 58, 1002-1016. <https://doi.org/10.1177/0013164498058006009>
- Baysu, G. (2007). *The effects of intergroup perceptions and ingroup identifications on the political participation of the second-generation Turkish migrants in The Netherlands*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Bennett, M. J. (1986). A Developmental Approach to training for Intercultural Sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10, 179-196.
- Berry, J. W., Sam, D.L. (1995). Acculturation and adaptation. J. W. Berry, M.H. Segall And Ç. Kağıtçıbaşı (Edt.) *Handbook of cross-cultural psychology*, Social Behaviour And Applications, (pp. 291-326). Boston, MA: Ally and Bacon.
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love and outgroup hate?. *Journal of Social Issues*, 55(3), 429-444.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. (2th ed.). New York: Guilford Press.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik. Araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *Human Communication*, 3, 1-15.
- Comrey AL, Lee HB. (1992). Interpretation and application of factor analytic results. *A First Course on Factor Analysis* içinde s.250-254. (2th ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Çevik, G., Yüce, S., Yavuz, G. (2016). Öğretmen adayları için çok kültürlü eğitime duyarlılık ölçeği: Bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 103-116. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/32038/353260>
- Çoban, A. E., Karaman, N.G. ve Doğan, T. (2010). Öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara yönelik bakış açılarının çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10, 1.
- Çoymak, A. (2009). *Association of religious identification, secular identification, perceived discrimination, and political trust with ethnic and societal (national) identification*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Damgacı, F. ve Aydın, H. (2013). Türkiye'deki eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşleri, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 314-331.
- D'Andrea, M. ve Daniels, J. (2001). Respectful counseling: An integrative model for counselors. Pope-Davis, D. ve Coleman, H. (Eds.). *The Interface of Class, Cultura and Gender in Ccounseling* içinde (s. 417-466). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- DeVellis, F. R. (2014). *Ölçek geliştirmede kuram ve uygulamalar*. (T. Totan, Çev.). (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Erkuş, A. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme -I: Temel kavramlar ve işlemler*. (4. Baskı). Ankara: Pegem.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). Yakalanan düzensiz göçmenler. <https://www.goc.gov.tr>.
- Güçlücan, N. (2016). *Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının demografik ve mesleki değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Hugo, (2014). Türkiye'deki Suriyeliler toplumsal kabul ve uyum araştırması. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46184>.
- Küçük, S. (2011). Kültürler arası öğrenme üzerine Bir kavram- model denemesi ve Türkçe ders kitapları, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 29, 227-260.
- Kymlicka, W. (2004). Çağdaş siyaset felsefesine giriş, İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- McCormack, A.S. (1995). The changing nature of racism on college campuses: Study of discrimination at a northeastern public university. *College Student Journal*, 29, 150-156.
- Munroe, A. & Pearson, C. (2006). The Munroe multicultural attitude scale questionnaire: A new instrument for multicultural studies. *Educational and Psychological Measurement*, 66(5), 819-834.
- Özgülven, İ.E. (2011). *Psikolojik testler*. Ankara: Nobel.
- Özudođru, H. Y., Kan, A., Uslu, L. ve Yaman, E. (2018). Yerel halkın suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 115-140.
- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 334-343.
- Ponterotto, J.G. (1998). Charting a course for research in multicultural counseling training. *Counseling Psychologist*, 26, 43-68.
- Rudmin, F.W. & Ahmadzadeh, V. (2001). Psychometric critique of acculturation psychology: The case of Iranian migrants in Norway. *Scand J Psychol*, 42, 41-56.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı.
- Sniderman, P. M. & Hagendoorn, A. (2007). When ways of life collide: Multiculturalism and its discontents in the Netherlands. Princeton University.
- Stone-Romero, E.F., Stone, D. (2005). How do organizational justice concepts relate to discrimination and prejudice? J. Greenberg ve J. A. Colquitt (Ed.), *Handbook of organizational justice* içinde (s. 439-467). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Swart, H., Hewstone, M., Christ, O. & Voci, A. (2010). The impact of crossgroup friendships in South Africa: Affective mediators and multigroup comparisons. *Journal of Social Issues*, 66(2), 309-333.
- Şen, E. (2017). Algılanan ayrımcılık ve sosyal kimlik ilişkisi: Türk ve Kürt etnik grupları üzerine bir çalışma. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 5(11), 449-468.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. (4. baskı). Ankara: Nobel
- Tinsley, H. E. A. & Tinsley, D. J. (1987). Uses of factor analysis in counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology*, 34, 414-424.
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* içinde. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Toprak, G. (2008). *Öğretmenlerin çokkültürlü tutum ölçeğinin (teacher multicultural attitude survey) Güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Ünlü, İ. ve Örtten, H. (2013). Öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik algılarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2013), 287-302
- Van der Zee K., Van Oudenhoven, J. P., Ponterotto, J. G, Fietzer, A. W. (2013). Multicultural personality questionnaire: Development of a short form. *Journal of Personality Assessment*, 95(1),118-24. doi: 10.1080/00223891.2012.718302.
- Verkuyten, M. (2006). Multicultural recognition and ethnic minority rights: A social identity perspective. *European Review of Social Psychology*, 17(1), 148-184.
- Verkuyten, M., & Brug, P. (2004). Multiculturalism and group status: The role of ethnic identification, group essentialism and protestant ethic. *European Journal of Social Psychology*, 34(6), 647-661.
- Yavuz, G. ve Anıl, D. (2010). Öğretmen adayları için çok kültürlü eğitime yönelik tutum ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November, 2010 Antalya*.
- Yazıcı, S., Başol, G. ve Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları: bir güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 229-242.
- Yılmaz, F. ve Yılmaz, S. A. (2012). Çokkültürlülük projesi: E-twinning uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(8),120-138.
- Wright, S. C., Aron, A., McLaughlin-Volpe, T., & Ropp, S. A. (1997). The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendships and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(1), 73-90.

Extended Abstract

Introduction

In this study, a scale development study was conducted to determine attitudes towards different cultures. In the development process of the scale, first of all, a literature review was made and a 60-item scale form was created. Afterwards, these items were examined by field and language experts and 21 items were removed from the scale. The 39-item scale form was administered to 697 adults. After the validity and reliability studies were carried out to determine the structure of this scale, 17 items remained in the scale. The steps followed in this process; listed in other sections.

Method

The study group of the research consists of 697 people from different professions, age groups and different education levels. While determining the participants, in accordance with the subject of the attitude scale, a balanced distribution was tried to be created by selecting students from universities, which are the areas where people from different cultures are in contact with the most, and individuals who graduated from universities and work in various occupational groups. It was aimed to increase the scope validity of the scale by collecting data from different universities and different provinces. In line with the research purpose; Regarding the measurement of attitude, its theoretical structure and sub-components of attitude (cognitive, affective, behavioral) were taken into consideration. The literature was examined; Detailed examinations were made about what the indicators of attitude towards different cultures might be.

A small heterogeneous sample of individuals known to have lived with different cultures was selected to create items about attitudes towards different cultures, and these individuals were asked to describe their feelings, thoughts and behaviors towards different cultures. Important sentences were noted; Then, a large number of positive or negative items were obtained. Not to use factual expressions while writing the articles; that each item is clear, concise and to the point; Care was taken to ensure that the numbers of positive and negative items were close to each other. Then, the scale items, the structure, direction and intensity of the attitude towards different cultures were taken into consideration and a 60-item trial form was created.

For the conformity assessment, each item was presented to the opinion of 2 experts under the headings of being able to measure the attitude towards different cultures, being related to the relevant sub-dimension, clarity of the expression and appropriateness of the language. As a result of expert opinion, 21 items were excluded because they did not meet the criteria. As a result of the evaluations, the number of items was determined as 39. Without aiming to adopt this attitude, a likert-type scale was used. The degree of agreement in the scale was determined as (1) completely disagree, (2) disagree, (3) neither seeing nor disagreeing, (4) seeing, and (5) seeing completely.

An informative text about the research was added to the top of the trial scale form and sent to the participants electronically via the Google/Surveys application. Individuals in the study group were asked to code the items between 1 and 5 points. 697 individuals answered the scale electronically. The data collected within the scope of this study were studied with samples of 351 for exploratory factor analysis, randomly divided into two, and 346 for confirmatory factor analysis. During the analysis of the data, the following sequence was followed:

- Firstly, checking for extreme, outlier, missing or incorrect values,
- Kaiser-Meyer Olkin value and Barlett Sphericity test to determine the strength of the relationship between the variables and their suitability for exploratory factor analysis,
- Exploratory Factor Analysis using principal components analysis to ensure construct validity,
- Item test correlations to determine item validity,

- Confirmatory Factor Analysis to prove that the scale can create the same structure in similar groups,
  - Cronbach Alpha (Cr α) coefficient to prove reliability,
- First, the extreme, sling, and null data were determined. A series of analyzes were conducted in line with the answers given by the sample group of 697 people.

Findings

In the study, the validity of the structure of the scale was examined for validity. For construct validity, firstly, exploratory factor analysis was performed. Confirmatory factor analysis was performed to confirm the next area. That the measurement as a result of exploratory factor analysis has a three-factor structure. It was determined that this standard with three factors explained 52.1% of the variance. Confirmatory Factor Analysis measurements are the values in which the measurement fit index values are in agreement with the data of the model. Based on these analyzes, it can be said that this three-factor configuration has a valid structure. For reliability, the Croanba-Alpha coefficients were calculated. The reliability coefficient of the first factor was .85, the second factorn was .73 and the third factor was .74. The reliability value of all parameters was determined as .89. According to these abbreviations, the parameters of the scale used for the research have a high reliability coefficient. The validity and reliability of the scale are at the desired level.

Conclusion, Discussion and Recommendations

According to the findings obtained from the research, it can be said that the Attitudes towards Different Cultures Scale is a valid and reliable scale.

EK -1 Farklı Kültürlere Yönelik Tutum Ölçeği

Madde No	Maddeler	1 Kesinlikle Katılmıyorum	2 Katılmıyorum	3 Ne Katılmıyorum Ne Katılıyorum	4 Katılıyorum	5 Kesinlikle Katılıyorum
1	Farklı kültürleri tanımak beni mutlu eder.					
2	Farklı kültürel ortamlara kolaylıkla uyum sağlarım.					
3	Farklı kültürden insanlara karşı ön yargılıyım.					
4	Farklı kültürden insanlarla empati kurarım.					
5	Farklı kültürel değerleri önemserim.					
6	Farklı kültürlerden olan insanları kendi kültürel kimlikleriyle kabul etmekte zorlanırım.					
7	Farklı kültürden insanlara ayak uydurmakta zorlanırım					
8	Farklı kültürlerden insanlarla anlaşamam.					
9	Farklı kültürden insanlara yardımcı olurum.					
10	Farklı kültürden insanlarla etkileşim kurmaktan çekinirim.					
11	Farklı kültürlerden insanlara tepki gösteririm.					
12	Farklı kültürden bir insanın konuşmasını sabırla dinlerim.					
13	Etrafımdaki insanların farklı bir dil konuşmalarından rahatsız olurum.					
14	İnsanlar arasındaki kültürel farklılıklara anlayış gösteririm.					
15	Farklı kültürden insanlar çevremdeyken kendimi dışlanmış hissederim.					
16	Kültürel farklılıklardan doğan fikir ayrılıklarına saygı duyarım.					
17	Farklı kültürden insanların davranışlarından rahatsız olurum.					

Kabullenme: 1,4,5,9,12,14,16

Etkileşim: 2,7,10,13,15

Reddetme: 3,6,8,11,17